

Др Бојан Л. Пајић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
B.Pajtic@pf.uns.ac.rs

ЖИВОТИЊЕ КАО ПРЕДМЕТ РЕГИСТРОВАНЕ ЗАЛОГЕ*

Сажетак: Доношење закона којим је уведено бездржавинско заложно обезбеђење на покрећним стварима и правима (коловкијално назван Законом о регистрованој залози) омогућило је залагање животиња, ујисом у Регистар залогѣ при Агенцији за привредне регистре. Тема рада изабрана је, како због тога што је пракса залагања домаћих животиња ујисом у Регистар све чежића, иако и због тога што је у домаћој доктрини, тојово да нема радова о овој теми. У тексту је акценат стављен на однос грађанскоправних пројиса према животињама, пре свега однос Закона о регистрованој залози, Закона о облигационим односима и Преднацрта Српској грађанској законика, а не оних закона који, по природи ствари, регулирају животиње као *sedes materiae*. Посебан осврт је посвећен Закону о добробити животиња, јер из одредаба овој правној пројиса произлази читав низ обавеза за стране у уговору о регистрованој залози (што залагање животиња чини нејовољнијим за заложној повериоца у фази намирања, у односу на заложно обезбеђење које за предмет има неку покрећну ствар, сувласнички удео на њој или неко право), али и одређене забране у односу на животиње као предмет залогѣ. Иако је наш законодавац дужан да, у складу са обавезом хармонизовања домаћих правних пројиса са пројисима ЕУ (у оквиру процеса придруживања евројској заједници народа), имплементира више стандарде у регулирању животиња као бића која имају осећања, димензиониране Уговором о функционисању Евројске уније из 1957. године, то је у нашем праву учињено само парцијално. Преднацрт грађанској законика задржава присиуј који је имао Закон о облигационим односима из 1978. године, регулирајући животиње као класичне покрећне ствари. Такав присиуј су, као рејироградан, најисише све велике грађанске кодификације. У раду су изложени предлози који

* Чланак је настао као резултат рада на научноистраживачком пројекту „Правна традиција и нови правни изазови“ Правног факултета Универзитета у Новом Саду у 2019. години.

се односе на побољшање постојеће регулативе у овој области. Дефинисани су и предлози измена и допуна Закона о рејисированој залози у односу на питања која нису решена овим правним пројектом, као што је питање правног статуса и могућности залагања нерођене младунчади. Указано је и на противзаконитиу праксу Агенције за привредне рејистре, која подразумева уписивање максималног износа појављивања код сваког заложног обезбеђења. Упркос томе што Закон о рејисированој залози није дефинисао ограничења у случају залагања животиња, у раду се, сходном применом одредаба Закона о добробити животиња, указује на то, које животињске врсте морају бити изузете из круга пошеницијалних предмета заложног обезбеђења, али се и указује на врсте у односу на које у пракси није било закључивања уговора о рејисированој залози, а да за њако нешто не постоје ни практични разлози, ни формалне препреке.

Кључне речи: животиње, Закон о рејисированој залози, Закон о добробити животиња.

ПРЕДНОСТИ БЕЗДРЖАВИНСКЕ ЗАЛОГЕ У ОДНОСУ НА РУЧНУ ЗАЛОГУ И ФИДУЦИЈАРНИ ПРЕНОС КАО СРЕДСТВА ОБЕЗБЕЂЕЊА ПОТРАЖИВАЊА

Ступањем на снагу Закона о заложном праву на покретним стварима и правима уписаним у регистар 2003, односно, изменама и допунама тог правног прописа 2005. године, у српском праву и пословној пракси створени су предуслови за превазилажење недостатака ручне залогe као средства обезбеђења облигационоправних потраживања. Ово средство подразумева успостављање државине залогопримца (који је, по правилу, поверилац) на покретној ствари која представља предмет залогe, а припада дужнику или трећем лицу као залогодавцу. Тиме се дужник (или треће лице) онемогућава да ствар користи и њоме привређује, а поверилац, односно, залогопримац бива оптерећен обавезама чувања и одржавања ствари у складу са стандардима доброг домаћина, односно, доброг привредника.¹ Дакле, ово средство обезбеђења показује озбиљне мане, како из угла дужника, тако и из угла повериоца. Уколико покретна ствар представља основно средство привређивања, онемогућавање њене употребе због забране коришћења ствари од стране залогопримца, редукује и привредни развој уопште, осим у случајевима када ствар служи за обезбеђење потраживања код такозваних „ломбардних кредита“, код којих предмет залогe представљају ствари које нису у непосредној

¹ Закон о облигационим односима, члан 975, став 1.

употреби као средство привређивања. То су, пре свега, хартије од вредности, уметничка дела, одређене количине племенитих метала и слично.²

Учесници у правном промету су у пракси закључивали фидуцијарне правне послове, да би премостили наведене недостатке ручне залоге. Код ових неименованих уговора, „фидуцијант, односно дужник из основног посла, у моменту закључења споразума преноси својину на ствари на фидуцијара, односно повериоца. За разлику од залогe, где је то немогуће, код фидуцијарних споразума дужник ствар, која представља предмет обезбеђења, може задржати у државини и користити је, између осталог и за намирење обавезе према повериоцу.“³ Према томе, фидуцијарни споразум (у поређењу са ручном залогом) повериоцу пружа виши степен сигурности (јер он, од тренутка закључења овог правног посла – има својинско право на предмету обезбеђења), скраћује процес наплате његовог потраживања, а пружа и практичне погодности самом дужнику.⁴ С обзиром да су домаћи судови заузели став на основу кога су фидуцијарно обезбеђење потраживања проглашавали ништавим (подводећи га под забрањену *lex commissoria*⁵), законодавац је у наш правни систем увео регистровану залогу, као облик бездржавинске залогe.

Доношење закона којим је уведено бездржавинско заложно обезбеђење на покретним стварима и правима (коловизијално названог Законом о регистрованој залози) погодовало је, како залогодавцима, односно дужницима, тако и заложним повериоцима. Погодности се огледају у чињеници да залогодавац не губи државину и могућност коришћења предмета залогe, а на терет заложног повериоца се не успоставља обавеза чувања и одржавања ствари, будући да се заложно обезбеђење само уписује у Регистар при Агенцији за привредне регистре. Већ у првом члану Закона о регистрованој залози⁶ напоменуто је да се на правне односе који нису уређени тим законом, примењују прописи којима се уређују облигациони и својински односи и други прописи. Дакле, поред Закона о облигационим односима, код ових

² Опширније о овоме: Драгор Хибер, Милош Живковић, „Обезбеђење и учвршћење потраживања“, Правни факултет Универзитета у Београду, 2015, стр. 138-159.

³ Бојан Пајтић, Проблем допуштености фидуцијарног преноса својине у нашем праву – предлози *de lege ferenda*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 2017, вол. 51, бр. 1, стр. 123.

⁴ Више о овоме: Бојан Пајтић, Хармонизација домаћих правних прописа из области грађанског права са правом Европске уније – фидуцијарно обезбеђење потраживања, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 2012, вол. 46, бр. 4, стр. 291 и 292.

⁵ Према члану 973. Закона о облигационим односима: „Ништава је одредба уговора о залози да ће заложена ствар прећи у својину повериоца ако његово потраживање не буде намирено о доспелости“ – оваква одредба се још од Римског права назива *lex commissoria*.

⁶ Закон о заложном праву на покретним стварима и правима уписаним у Регистар, Службени гласник Републике Србије“, бр. 57/2003, 61/2005, 64/2006 – испр., 99/2011 – др. закони и 31/2019, члан 1, став. 3.

правних односа сусрећемо и допунску примену Закона о хипотеци, с обзиром на чињеницу да регистрована залогова, попут хипотеке, представља бездржавинско заложно право, а, као и хипотека, уписује се у регистар, при чему управо упис има конститутивно дејство. Законом о регистрованој залози је успостављена необорива презумпција да су трећа лица упозната са постојањем заложног права на основу самог уписа у Регистар залогова, те да се нико не може позвати на околност да му подаци из Регистра нису били познати.⁷ Заложно обезбеђење настаје у моменту уписа у јавне књиге (у Регистар покретних ствари у случају регистроване залогова, односно, у Катастар – у случају хипотеке). Основно правно дејство заложног права које је уписано у Регистар залогова, огледа се у томе што се поверилац може наплатити из вредности предмета заложног права пре осталих, хирограферних поверилаца, уколико му његово потраживање не буде исплаћено о доспелости.⁸

Предмет заложног права, према закону, може бити индивидуално одређена ствар којом залогодавац може слободно располагати.⁹ Из наведеног произлази да је, поред могућности слободно располагања, неопходно да ствар буде уновчива, односно да има економску вредност на тржишту. У раду је посебно стављен акценат на животиње, односно њихов положај као предмета залогова. Ова тема изабрана је, како због тога што је пракса залагања домаћих животиња путем уписа у Регистар све чешћа, тако и због тога што у домаћој теорији, готово да нема радова о овој теми, која са собом носи више отворених правних питања и практичних недоумица.

НОРМАТИВНО УРЕЂЕЊЕ ПОЛОЖАЈА ЖИВОТИЊА У СРПСКОМ ЗАКОНОДАВСТВУ И ЕВРОПСКОМ ПРАВУ – ПРЕДЛОЗИ DE LEGE FERENDA

Модерна законодавства, кроз законе који регулишу права, односно правни положај животиња, све више напуштају концепт антропоцентризма, који је подразумевао став да људи могу остварити правну заштиту од штете коју им проузрокују животиње, али таква правна заштита није била обезбеђена за животиње које трпе штету, уколико су изложене злостављању, убијању и повређивању. Биоцентристичка етика и патоцентристичка школа мишљења критикују традиционално антропоцентристичко становиште. Биоцентризам нагласак ставља на заштиту животињског света, ради опстанка природе, па и

⁷ Закон о регистрованој залози, члан 61, став 1.

⁸ Закон о регистрованој залози, члан 6, став 1.

⁹ Закон о регистрованој залози, члан 9, став 1.

самог људског рода.¹⁰ Патоцентристички приступ подразумева да се морални статус живих бића мора опредељивати о односу на подложност болу као осећању. Поред тога, заступници оваквог начина размишљања инсистирају на чињеници да су и животиње свесна бића, те да је ниво њихових спознајних способности нижи него код људи, али није непостојећи. Према таквом ставу, етички императив налаже да животиње буду, макар у одређеној мери, у смислу правне заштите – изједначене са људима. Патоцентристички концепт у теорију уноси приступ према коме се животиње све мање доживљавају као објекти, односно ствари. Патоцентристи предузимају и корак даље, инсистирајући да се свим живим бићима, без обзира да ли поседују способност осећања или не – може приписати самостална вредност. Према томе, етичка обавеза човека, као живог бића на највишем ступњу развоја, је да заштити друга жива бића, односно, природу у целости.¹¹

Еволуција упоредног права у овој области, као и процес европских интеграција који подразумева обавезу Србије да прилагоди своје правне прописе са нормативним оквирима Европске уније, подразумевају хармонизацију нашег законодавства са европским. Када говоримо о правном положају животиња, већ у члану 13. Уговора о функционисању Европске уније из 1957 године¹² је јасно назначено да „приликом утврђивања и спровођења политика Уније у области пољопривреде, рибарства, саобраћаја, унутрашњег тржишта, истраживања и технолошког развоја и свемирске политике, Унија и државе чланице у потпуности морају водити рачуна о захтевима који се односе на добробит животиња као бића која осећају, поштујући законодавне или управне одредбе и обичаје држава чланица, који се нарочито односе на верске обреде, културну традицију и регионалну баштину.“ Државе чланице су овакав налог једног од темељних докумената ЕУ имплементирале како у посебне правне прописе којима се штити добробит животиња, тако и у друге законе који се животиња на неки начин дотичу, укључујући и класичне грађанске кодификације. Примера ради, у члану 285 став а Аустријског грађанског законика наилазимо на одредбу према којој: „животиње нису ствари, а заштићене су посебним законима. Правне норме које се односе на ствари се не примењују на животиње, изузев ако је одредбом другачије

¹⁰ Пауновић Милан, „Упоредноправни преглед заштите права и добробити животиња“, Страни правни живот, Београд, 2004, стр. 27 и 28.

¹¹ Опширније о овоме: Sotirov Tijana, Bioetika, University Konstantina Filozov, Nitra, 2018, стр 19.

¹² Уговор о функционисању Европске уније, колоквијално називан Римским уговором, представља, уз Уговор из Матрихта, конституционалну основу ЕУ. 25. марта 1957 потписали су га представници шест држава оснивача: Белгије, Француске, Италије, Холандије, Луксембурга и Савезне Републике Немачке

предвиђено.¹³ На готово идентичан начин положај животиња регулише и Немачки грађански законик, у члану 90 став а,¹⁴ као и параграф 641 став а Швајцарског грађанског законика (Швајцарска није чланица Уније, али у највећој мери усаглашава свој правни оквир са прописима европске заједнице народа). Француски грађански законик у параграфу 515 – 14 истиче да су животиње: „жива бића способна за патњу“, док је у Чешки грађански законик, параграфом 494, уместо дефинисања животиња као ствари, уведена квалификација да су оне: „жива бића са осећањима“. Нови Мађарски грађански законик, који је ступио на снагу 2014. године, прецизирао је да се правила о стварима примењују на животиње, уз узимање у обзир одступајућих одредаба закона које одражавају посебности које произлазе из њихове природе.¹⁵ Напомињем да су сви поменути правни прописи задржали објективну одговорност власника за штету коју су проузроковале њихове животиње.

Из наведеног можемо закључити да у модерном праву животиње имају како особине субјеката, тако и својства објеката права. Право на неповредивост њиховог физичког интегритета (забрана повређивања, изгладњивања, ускраћивања ветеринарске помоћи) их разликује од других објеката права, односно, ствари. Истини за вољу и ово право је, за разлику од права на неповредивост физичког интегритета код физичких лица, ограничено већ и због чињенице да велики број животињских врста служи за узгој и прехрањивање људи или других животиња. Околност да животиње могу бити предмет својине или предмет заложног обезбеђења, с друге стране, их, условно речено, сврстава међу објекте права, односно, својеврсне ствари. Наше позитивно право мора уважити наведене специфичности животиња, међутим, оно то чини само делимично. Због тога овај рад и инсистира на *de lege ferenda* приступу јер је очигледна неопходност да се специфичности статуса животиња регулише у свим оним правним прописима који се на животиње експлицитно или имплицитно односе. Притом је, с обзиром на тему, у тексту акценат стављен на однос грађанскоправних прописа према животињама, пре свега Закона о регистрованој залози, Закона о облигационим односима и Преднацрта Српског грађанског законика, а не оних закона који, по природи ствари, третирају животиње као *sedes materiae*, као што су Закон о дивљачи и ловству,¹⁶ Закон о ветеринарству¹⁷ или Закон о сточарству¹⁸. Закон

¹³ Опширније о овоме: Peter Apathy, Andreas Riedler, *Bürgerlicher Recht, Band III, Schuldrecht Besonderer Teil*, 5. Auflage, Verlag Österreich, Wien, 2015, str. 2.

¹⁴ Више о наведеном: Hans Brox, Wolf-Dietrich Walker, *Allgemeines Schuldrecht*, 39. Auflage, C.H.Beck, München, 2015, стр. 28.

¹⁵ Мађарски грађански законик, Пета књига – Стварно право, Други део – Својински односи, параграф 5:14

¹⁶ „Сл. гласник РС“, бр. 18/2010 и 95/2018

¹⁷ „Сл. гласник РС“, бр. 91/2005, 30/2010, 93/2012 и 17/2019

¹⁸ „Сл. гласник РС“, бр. 41/2009, 93/2012 и 14/2016

о добробити животиња, иако није пропис грађанскоправног карактера, у раду се анализира пре свега у светлу оних императивних одредаба које намећу минималне стандарде којих се морају придржавати залогодавац и заложни поверилац код уговора код којих животиње представљају предмет заложног обезбеђења потраживања.

Обавеза хармонизације српског права са правом Европске уније навела је нашег законодавца да, пре десетак година, усвоји Закон о добробити животиња.¹⁹ Док у овом правном пропису наилазимо на дефиницију да „животиња јесте сваки кичмењак који је у стању да осети бол, патњу и стрес“²⁰, уз низ императивних одредаба које која се односе на њихов посебан третман у односу на покретне ствари које немају карактер живих бића, Преднацрт грађанског законика задржава приступ који је имао Закон о облигационим односима из 1978. године, третирајући животиње као класичне покретне ствари, односно, у одређеним околностима и опасне ствари. Уколико животиња проузрокује штету, за њу одговара њен сопственик по принципима објективне одговорности. У члановима 133 (којим се дефинишу покретне ствари и који се, имплицитно, односи и на животиње), као ни у члановима 314 – 317 (који се односе на одговорност за штету коју причине животиње) Преднацрта не постоји ниједан став који би разликовао животиње од (речником европског законодавца говорећи) – мртвих предмета, што је анахронно. Уколико је такво решење било иманентно стању правничке свести у време доношења ЗОО (што, такође, може бити упитно, с обзиром да је Уговор о функционисању Европске уније, којим су животиње дефинисане као бића која осећају, донет још 1957), нови Грађански законик би морао садржати одредбе које би одражавале правни статус који животиње уживају у упоредним грађанским кодификацијама и поменутом Уговору.

Из свега наведеног недвосмислено произлази да је, у светлу новог и другачијег правног положаја животиња, неопходно сагледати садржај обавезе залогодавца да чува предмет заложног права у складу са вишим правним стандардима. Поменути стандарди, с обзиром да предмет заложног обезбеђења представљају жива бића, не могу бити подређени само добрим пословним обичајима који су апликативни на покретне ствари (предмете који нису живи), или одредбама прописа грађанскоправног карактера. Они се морају димензионирати и у складу са одредбама Закона о добробити животиња и других правних прописа који животињама пружају заштиту.

Поред тога, одговор на питање да ли ће ниво одговорности залогодавца бити опредељен у складу са стандардом доброг привредника, дакле, да ли ће се очекивати виши степен пажње него што се тражи од „доброг домаћина“,

¹⁹ Закон о добробити животиња, Службени гласник Републике Србије, бр.41/2009

²⁰ Закон о добробити животиња, члан 5, став 13.

зависиће од тога да ли то правно или физичко лице обавља привредну делатност у виду регистрованог занимања.²¹ У контексту у коме животиње представљају предмет заложног обезбеђења, то ће, најчешће, зависити од одговора на питање да ли физичко лице које се налази у положају залогодавца има регистровано пољопривредно газдинство,²² односно, да ли се залогодавац који има својство правног лица – бави привредом.

РЕГИСТАР ЗАЛОЖНИХ ПРАВА – ПРАКСА, ПРОБЛЕМИ, НЕДОСТАЦИ И ПРЕДЛОЗИ

Рад би био непотпун када њиме не би била обухваћена и пракса (пре свега, пракса Агенције за привредне регистре Републике Србије) која је успостављена на основу овог закона, како у односу на врсте животиња на којима се, најчешће, успоставља заложно право као субјективно стварно право, тако и с обзиром на правне послове који бивају обезбеђени оваквим средством обезбеђења. Будући да се ради о релативно новом инструменту заштите права поверилаца и с обзиром на дуго трајање парничних поступака у нашој земљи, још увек није успостављена судска пракса на коју би се аутор могао ослонити у делу рада који се бави практичним проблемима које са собом носи залагање животиња као предмета обезбеђења.

У Регистар залогe уписују се подаци о заложном повериоцу и залогодавцу, подаци о правном основу на основу кога је конституисано заложно право, подаци о основном и максималном износу обезбеђеног потраживања, као и о дану његове доспелости. Напомињемо да је пракса Агенције за привредне регистре, која подразумева уписивање максималног износа потраживања код сваког заложног обезбеђења – *contra legem*. Наиме, према Закону о регистрованој залози,²³ у Регистар залогe би требало да се уписује највиши износ главног потраживања само уколико заложно право обезбеђује условна или будућа потраживања. Животиње представљају предмет заложног обезбеђења, пре свега, код уговора о зајму и (у највећем броју случајева) уговора о кредиту.²⁴ С обзиром да се потраживања поверилаца, код ових правних

²¹ Закон о облигационим односима, члан 25, став 2.

²² Сви конкурси на основу којих се физичким лицима, у виду кредита, субвенција или зајма опредељују средства у јавној својини, као претходни услов за аплицирање на расписаном конкурсy постављају управо постојање регистрованог пољопривредног газдинства.

²³ Закон о заложном праву на покретним стварима и правима уписаним у Регистар, члан 7, став 3 и 4.

²⁴ Напомињемо да се ради о правним пословима између којих не постоје велике разлике: зајмодавац може бити свако физичко и правно лице, а кредитор само банка. Предмет зајма могу бити, поред новца и друге замењиве ствари, док је предмет уговора о кредиту само новац. Зајам може бити бескаматан, дакле, добротини правни посао, уговор о кредиту

послова, не могу увек сматрати ни будућим, ни условним, Регистар погрешно поступа када прибегава уписивању максималног износа потраживања, поготово с обзиром на чињеницу да је максимална залога, као институт, везана за обезбеђење више потраживања која потичу из истог правног односа, а не за једно потраживање, настало из горе наведених правних послова.²⁵ Оваква пракса Регистра има смисла само у случајевима када банке и друге финансијске организације (развојни фондови) као даваоци кредита односно зајмодавци, захтевају прибављање средства обезбеђења пре закључења основног правног посла. Доктринарно гледано, ни у том случају, међутим, успостављено заложно обезбеђење не можемо сматрати максималном залогом. Иако је потраживање будуће, залога ипак не може имати карактер максималне залогe, јер не обезбеђује „цео правни однос“, већ само једно потраживање, које мора бити одређено, будући да су уговори о зајму и о кредиту, по правилу, прости, а не сложени правни послови.

Увидом у регистар долазимо до закључка да се врстом животиња које представљају предмет заложног обезбеђења најчешће сматрају краве, волови и овце. Дакле, ради се о оним врстама које су замашније вредности у односу на друге домаће животиње, односно, које је могуће прибавити средствима банака или државних фондова, по основу расписаних јавних конкурса. Најчешће, оне представљају предмет уговора о продаји, а истовремено и средство обезбеђења у односу на обавезу купца да финансијској организацији врати новац који је добио на име наменског кредита или зајма. Купац, притом, убирајући плодове које животиње дају, прибавља средства којим намирује своју обавезу према зајмодавцу, односно кредитору. Поред оваквих правних послова, увидом у Регистар сусрећемо и уговоре о зајму између правних лица из области прерађивачке индустрије²⁶ са њиховим кооперантима, при чему средство обезбеђења бивају оне животињске јединке, чији производи представљају сировину у основној делатности зајмодавца. Приметно је да у пракси Регистра не сусрећемо псе као предмет заложног обезбеђења, иако се ради о домаћој животињи коју најчешће сусрећемо у домаћинствима. Иако се пси, по правилу, не држе ради обављања неке комерцијалне делатности, не може се оспорити да би они могли бити подобан предмет залогe, односно, њиховом продајом би могла да се реализују средства из којих би било могуће намиривање повериочевих потраживања. Посебну вредност на тржишту, у том смислу, постижу расни пси, који се користе за

је увек и искључиво теретан. Уговор о зајму није формалан правни посао, док уговор о кредиту мора бити сачињен у писменој форми.

²⁵ Хибер Драгор, Живковић Милош, „Обезбеђење и учвршћење потраживања“, Правни факултет Универзитета у Београду, 2015, стр. 68-70.

²⁶ Овакве правне послове најчешће закључују млекаре, индустрије месних прерађевина и слично...

раплод. Код правних послова код којих предмет заложног права представљају животиње, неопходна је њихова индивидуализација, с обзиром да је одређеност предмета предуслов пуноважности правног посла.²⁷ Индивидуализација се постиже тако, што се поред одређења врсте, назначава и ИД број животиње.

Закон о регистрованој залози²⁸ предвиђа да предмет заложног права може бити и збир покретних ствари, који се налази на одређеном месту, условљавајући да се мора радити о стварима које су намењене продаји или давању у закуп. Поставља се питање, да ли би то значило да и стадо оваца или крава, односно јато кокошака, могу бити предмет залогџе, уколико су у власништву лица које се професионално бави узгојем и стављањем у промет ових врста домаћих животиња? Иако у тренутку израде овог рада ниједан такав збир није уписан у Регистар, нема разлога да, под наведеним условима, стадо или јато домаћих животиња буду искључени из круга потенцијалних предмета регистроване залогџе. Напоменули смо да збир покретних ствари представља средство обезбеђења за којим, пре свега, посежу дужници (односно, трећа лица у својству залогодавца) који се баве прометом покретних ствари, у овом случају – животиња. Због продаје, бекства или угинућа животиња, вредност тог збира може бити драматично смањена. Због тога је, за заложног повериоца, уколико је потраживање обезбеђено на овај начин, најважније да се определе инструменти очувања вредности предмета заложног права. Поред услова да место на коме се стадо или јато налази буде одређено, који је предвиђен законом, логично би било да уговором буде одређен и константан и број животињских јединки у њему. Једино на тај начин можемо задовољити императиван налог законодавца да сваки ваљан уговор мора имати одређен или одредив предмет. Одредбе Закона о регистрованој залози које се односе на збир покретних ствари, можемо сходно применити на животиње. Уколико су оне индивидуално одређене, у тренутку њиховог угинућа долази до гашења залогџе у делу који се односи на ту животињу. У случајевима у којима збир чине генеричне, заменљиве ствари, било би неопходно да законодавац, полазећи од начела „genera non pereunt“, кроз измене закона омогући да залогодавац очува вредност збира, уколико дође до умањења броја животиња у стаду или јату. У том случају, не би дошло до престанка заложног обезбеђења услед угинућа. То је могуће постићи предвиђањем права залогодавца да, у оваквом случају, угинуле, али и продате или одбегле животиње замени другим јединкама исте врсте.

Међутим, уколико би предмет залогџе представљала животиња која, због својих посебних карактеристика, не може бити замењена другом, она не би

²⁷ Закон о регистрованој залози, члан 9.

²⁸ Члан 9, став 3.

могла бити део „покретног збира“. Обавеза би се, по таквом правном послу, односила на индивидуално одређену ствар. Пример овакве животиње могао би бити тркачки коњ који је освојио велики број награда на домаћим и међународним такмичењима, па је баш због посебних квалитета и цене коју може постићи на тржишту у случају продаје – изабран да буде предмет заложног обезбеђења. Угинуће које би наступило без кривице залогодавца (који није дужник) довело би до гашења обавезе коју је преузео уговором о регистрованој залози. Уколико је залогодавац истовремено и дужник, а у основном уговору се обавезао да ће прибавити средство обезбеђења у корист повериоца, у случају угинућа имаће обавезу да прибави неко друго средство, без обзира на његову кривицу. Према Закону о регистрованој залози, заложно право престаје и брише се из Регистра залогe кад предмет заложног права пропадне. Ако је предмет заложног права (у конкретном случају – тркачки коњ) био осигуран, заложно право се успоставља, по самом закону, на потраживању износа (или накнаде) осигурања.²⁹

Може се поставити питање да ли се заложно право проширује и на јагњад која су се родила, телад која су се отелила, односно пилиће који су се излегли након конституисања заложног права? Да ли одговор на ово питање посредно даје законодавац у ставу 4 члана 9, утврђујући да се заложно право *ex lege* проширује на све покретне ствари које постану саставни део збира покретних ствари после заснивања залогe? Услов да би дошло до оваквог проширења јесте својина залогодавца на стварима које су, накнадно, ушле у збир покретних ствари. Још један, императивни услов да би проширење било правно ваљано (на коме је инсистирао законодавац приликом доношења Закона о добробити животиња) је поштовање забране да се репродуковање животиња изврши на начин којим им се наноси бол, патња, страх и стрес,³⁰ односно да се репродукује животиња која није досегла телесну зрелост, или има наследне поремећаје.³¹ Мана оваквог приступа лежи у чињеници да су предмет заложног обезбеђења чешће појединачне животиње, него њихов збир (стадо или јато). Зато се чини примеренијим да на питање новорођене младунчади буде сходно примењен члан³² Закона о заложном праву на покретним стварима и правима уписаним у регистар који дефинише судбину плодова предмета заложног права, према коме: „ако предмет заложног права даје плодове, залогодавац је овлашћен да их прибира. Уговором о залози може се предвидети да, уместо залогодавца, заложни поверилац има право да прибира плодове од предмета заложног права.“ Уколико је, међутим,

²⁹ Закон о регистрованој залози, члан 52.

³⁰ Закон о добробити животиња, члан 7, став 1, тачка 4.

³¹ Закон о добробити животиња, члан 7, став 1, тачка 13.

³² Закон о заложном праву на покретним стварима и правима уписаним у регистар, члан 21, став 1 и 2.

претходно уговорено да плод буде својина власника животиње – оца, а не сопственика животиње – мајке, залогодавац на њега неће имати право.

Уколико бисмо се могли сложити да се младунци који су дошли на свет могу подвести под одредбу закона којом се и на њих проширује заложно право залогодавца, таква сходна примена горе поменутог члана не може се односити и на нерођену младунчад. Јасно је да одредба закона којом се третира правна судбина плодова ствари у овом случају не може бити примењена, јер се младунче налази у утроби мајке. Одговор на ово питање можемо потражити у одредби члана 13. став 1. Закона о регистрованој залози који дефинише да предмет заложног права могу бити ствари или права које ће залогодавац прибавити у будућности. Поставља се питање, међутим, да ли ће ова одредба, када су будућа младунчад у питању, издржати тест времена. Уколико је, када говоримо о људском роду, успостављена фикција да се *nasciturus* сматра, у смислу његових права – рођеним, можемо очекивати да ће се, у светлу савременог третирања животиња као живих бића, а не ствари – и нерођено младунче сматрати рођеним живим бићем, а не, примера ради, делом или припатком покретне ствари, односно предмета, или, у овом случају – будућом ствари. Црногорски закон о залози као средству обезбеђења потраживања³³ експлицитно дефинише да и нерођена младунчад животиња могу бити предмет залоза и тиме разрешава поменути дилему. Овакво решење у практичном смислу отвара нове могућности у правном промету, јер проширује спектар потенцијалних предмета заложног обезбеђења. Истовремено, наведено решење је правно конзистентно. У сваком случају, неопходно је да и наш законодавац, управо због потребе да се афирмише приступ животињама који редифинише њихов статус у односу на покретне („мртве“) ствари, у позитивно законодавство инкорпорише сличну одредбу.

Може се поставити питање да ли све животиње могу представљати предмет заложног обезбеђења? Закон о облигационим односима опредељује да предмет обавезе мора бити могућ, допуштен и одређен, односно одредив, те да одсуство било ког од ових услова доводи до апсолутне ништавости уговора.³⁴ Закон о регистрованој залози не предвиђа ограничења у односу на врсте животиња које су подобне да буду предмет заложног обезбеђења. Међутим, Закон о добробити животиња когентном одредбом забрањује држање, репродукцију, увоз, извоз и лишавање живота животиње искључиво ради производње крзна и коже.³⁵ Дакле, могли бисмо закључити да залогодавац поступа противзаконито уколико се у његовој државини налазе, примера ради,

³³ Закон о залози као средству обезбеђења потраживања, „Службени лист Републике Црне горе“, бр. 38 од 26. јула 2002), члан 3, став 3.

³⁴ ЗОО, члан 46, став 2 и члан 47.

³⁵ Закон о добробити животиња, члан 7, „Службени гласник Републике Србије“, број: 41/2009

чинчиле, нутрије и друге животиње које се узгајају само ради коришћења њиховог крзна у модној, односно текстилној индустрији. Закључивање уговора о регистрованој залози, с обзиром да подразумева залогодавчеву државину на предмету заложног обезбеђења, било би супротно принудном пропису, а уговор ништав, уколико би наведене и сличне врсте представљале предмет залогe.

НАМИРЕЊЕ ПОТРАЖИВАЊА ИЗ ВРЕДНОСТИ ЖИВОТИЊА КАО ПРЕДМЕТА ЗАЛОЖНОГ ОБЕЗБЕЂЕЊА И МАНЕ У ОДНОСУ НА ДРУГЕ ПРЕДМЕТЕ ЗАЛОГЕ УПИСАНЕ У РЕГИСТАР

Законом је утврђено да залогодавац губи право на државину, ако о доспелости не испуни обавезу према заложном повериоцу,³⁶ а од тог момента заложни поверилац стиче право на државину по самом закону.³⁷ Заложни поверилац има обавезу да Регистру залогe достави обавештење о намери да своје доспело потраживање намири из вредности предмета заложног права, ради објављивања обавештења и уписа забележбе намирења. Поступак вансудског намирења, (коме странке, због скраћивања времена и умањивања трошкова поступка – најчешће прибегавају) почиње истеком рока од 30 дана од дана објављивања обавештења од стране Регистра залогe.³⁸ По истеку овог рока, заложни поверилац има право да предмет заложног права узме у државину.³⁹ Код залогe покретних ствари које имају регистрациони број или код залогe нерегистрованих покретних ствари, државина заложног повериоца омеђена је обавезом понашања у складу са стандардима доброг домаћина, односно, доброг привредника, што би у овим случајевима значило – одржавање вредности ствари, с обзиром да је почео поступак намирења. Ова обавеза је успостављена у корист дужника, односно трећег лица (уколико је оно залогодавац), будући да се, након продаје ствари и намирења обезбеђених потраживања, преостала вредност враћа власнику предмета заложног обезбеђења, па њему никако не може бити свеједно о коликом износу је реч.

Међутим, када су предмет заложног обезбеђења – животиње, обавезе заложног повериоца (које су идентичне и за залогодавца до момента преноса државине) су много шире димензиониране, пре свега, сходном применом Закона о добробити животиња. Један од критеријума одређивања вредности животиње је, веома често и њена тежина. Према поменутом закону, међутим, забрањено је присиљавање животиње на узимање хране, осим у

³⁶ Закон о регистрованој залози, члан 20, став 2.

³⁷ Закон о регистрованој залози, члан 35, став 1.

³⁸ Ibidem, члан 36, ставови 1 и 2.

³⁹ Ibidem, члан 40.

здравствене или научноистраживачке сврхе⁴⁰, па је самим тим релативизована обавеза заложног повериоца да, као код регистроване залоге других покретних ствари, одржава вредност ствари. Даље, према овом правном пропису, држалац животиње је дужан да обезбеди услове за држање и негу животиња који одговарају врсти, раси, полу, старости, као и физичким, биолошким и производним специфичностима и особинама у понашању и здравственом стању животиње. Обавезан је да омогући животињи задовољавање основних животних потреба, као што су: храна и вода, удобан простор за смештај, односно склониште, простор за одмор и обављање физиолошких потреба и хигијена. Има дужност да благовремено обезбеди помоћ ветеринара ако је животиња оболела, при порођају животиње, као и да збрине болесну, повређену и изнемоглу животињу. Поред тога, држалац животиње је одговоран за живот, здравље и добробит животиње и мора да предузима све неопходне мере како би обезбедио да се животињи не наноси непотребан бол, патња, страх и стрес, односно повреда.⁴¹

С обзиром на стандарде који произлазе из Закона о добробити животиња, јасно је да је залагање животиња средство обезбеђења које је (с обзиром на износ трошкова којима је изложен и обим мера које мора да предузме), неповољније за заложног повериоца у фази намирења, него заложно обезбеђење које за предмет има неку покретну ствар, сувласнички удео на њој или неко право. Да се претпоставити да је ова околност и основни разлог због кога у пракси не наилазимо на псе или на коње као средства обезбеђења потраживања, мада не треба занемарити ни то да се власници, по правилу, више емотивно везују за ове врсте, него, примера ради, за јато кокошака. У сваком случају, заложни повериоци најчешће прихватају животиње као предмет залоге уколико су оне, пре свега, прибављене средствима из кредитних линија које, у оквиру програма аграрног развоја, реализују државне институције и фондови. То су, по правилу, оне животињске врсте, које су намењене исхрани становништва, односно, чији производи служе тој сврси.

ЗАКЉУЧАК

Концепт антропоцентризма, који је до пре неколико деценија био доминантан у модерним правним системима, све више бива замењен патоцентристичким приступом, по коме се животиње све мање доживљавају као објекти, односно ствари. Према патоцентристима, свим се живим бићима (без обзира да ли поседују способност осећања или не) може приписати са-

⁴⁰ Закон о добробити животиња, члан 7, став 1, тачка 5.

⁴¹ Закон о добробити животиња, став 4 и 5.

мостална вредност. У складу са овом школом мишљења, у позитивним законодавствима се обезбеђује правна заштита животињама које трпе штету, уколико су изложене злостављању, убијању и повређивању. Нови правни трендови изискују потребу да се шири обим заштите животиња угради у правне прописе који постоје или који ће бити доношени у будућности.

Приликом проучавања правног дејства одредаба Закона о регистрованој залози, установио сам да постоји потреба да се омогући залогодавцу да очува вредност збира ствари који представља предмет заложног обезбеђења, у случајевима у којима тај збир чини јато или стадо животиња. С обзиром да збир, у таквим ситуацијама, чине генеричне, заменљиве ствари, било би неопходно да законодавац, полазећи од начела „*genera non regeunt*“, кроз измене закона омогући да залогодавац очува вредност збира, уколико је дошло до умањења броја животиња у стаду или јату. Предлажем да будуће измене закона предвиде право залогодавца да угинуле или одбегле животиње замени другим јединкама исте врсте. У том случају, не би дошло до престанка заложног обезбеђења услед угинућа или бекства.

Резултати истраживања су показали да је неопходно да се у наш закон инкорпорише одредба којом би се недвосмислено утврдило да нерођена младунчад животиња могу бити предмет залогa, као што је то учињено у црногорском Закону о залози као средству обезбеђења потраживања. Тиме би се разрешиле доктринарне дилеме које по овом питању постоје и недвосмислено би се отвориле нове могућности у правном промету (које до сада нису биле коришћене), јер би био проширен спектар потенцијалних предмета заложног обезбеђења. Уграђивање овакве одредбе налаже и потреба да се афирмише такав приступ животињама који редефинише њихов статус у односу на покретне ствари, у контексту биоцентристичке и патоцентристичке школе мишљења.

У раду је констатовано да је пракса Агенције за привредне регистре, која подразумева уписивање максималног износа потраживања код сваког заложног обезбеђења – *contra legem*, јер закон налаже да се у Регистар залогa уписује највиши износ главног потраживања само уколико заложно право обезбеђује условна или будућа потраживања. Потраживања поверилаца, код правних послова у којима животиње представљају предмет заложног обезбеђења, не могу се увек сматрати ни будућим, ни условним. Притом је максимална залога, као институт, везана за обезбеђење више потраживања која потичу из истог правног односа, а не за једно потраживање, настало из неког правног посла. Оправдање за овакву праксу Регистра може се пронаћи само у случајевима када банке и друге финансијске организације као даваоци кредита односно зајмодавци, захтевају прибављање средства обезбеђења пре закључења основног уговора. Неопходно је да, у осталим ситуацијама, Агенција уподоби своју праксу са природом максималне залогa.

У пракси Регистра не проналазимо псе као предмет заложног обезбеђења, иако се ради о домаћој животињи коју најчешће сусрећемо у домаћинствима. Они би могли бити подобан предмет залогa, односно, њиховом продајом би могла да се реализују средства из којих би било могуће намиривање повериочевих потраживања. Нарочито високу тржишну вредност постижу расни пси, који се користе за раплод. Са становишта потребе да се правни промет разграна, било би опортуно да се, у пракси, корпус животиња које чине предмет заложног обезбеђења прошири и на ову врсту, уз индивидуализацију, која се постиже одређивањем врсте и назначивањем ИД броја животиње. Да би био досегнут наведени циљ, неопходно је додатно охабривање учесника у правном промету да употребе ово средство обезбеђења.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Закон о облигационим односима* („Службени лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89-УСЈ и 57/89 и „Службени лист СРЈ“, број 31/93)
- Закон о заложном праву на покретним стварима и правима уписаним у Регистар, („Службени гласник Републике Србије“, бр. 57/2003, 61/2005, 64/2006 – испр., 99/2011 – др. закони и 31/2019)
- Закон о добробити животиња, („Службени гласник Републике Србије“, бр.41/2009)
- Закон о залози као средству обезбеђења потраживања, („Службени лист Републике Црне Горе“, бр. 38 од 26. јула 2002.)
- Мађарски грађански законик, Пета књига – Стварно право, Други део – Својински односи (Magyar polgári törvénykönyv, 2013.)
- Treaty on the Functioning of the European Union, Official Journal of the European Union, C 202/1, 2016.
- Драгор Хибер, Милош Живковић, „Обезбеђење и учвршћење потраживања“, Правни факултет Универзитета у Београду, 2015.
- Peter Apathy, Andreas Riedler, Bürgerlicher Recht, Band III, Schuldrecht Besonderer Teil, 5. Auflage, Verlag Österreich, Wien, 2015.
- Hans Brox, Wolf-Dietrich Walker, Allgemeines Schuldrecht, 39. Auflage, C.H. Beck, München, 2015.
- Sotirov Tijana, Bioetika, University Konstantina Filozov, Nitra, 2018.
- Пауновић Милан, „Упоредноправни преглед заштите права и добробити животиња“, Страни правни живот, Београд, 2004.
- Бојан Пајтић, Проблем допуштености фидуцијарног преноса својине у нашем праву – предлози de lege ferenda, , Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 2017.
- Бојан Пајтић, Хармонизација домаћих правних прописа из области грађанског права са правом Европске уније – фидуцијарно обезбеђење потраживања, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 2012.

Bojan L. Pajtić, Ph.D., Full Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
B.Pajtic@pf.uns.ac.rs

Animals as a Subject of Registered Stocks

Abstract: *The adoption of the law that has introduced non-possessory lien securing the movable property and rights (colloquially called Act on registered pledge), allowed the commitment of animals, through registration in the register of stocks in the Business Registers Agency. The topic has been chosen, both because of the practical reasons (more and more domestic animals are being registered as collaterals in the Register), and because there are no articles on this topic in our legal science. In the article the emphasis is placed on the regulation of the legal status of animals, especially in the Act on registered bets, the Law on Obligations and Preliminary Draft of Serbian Civil Code. Special attention was devoted to the Animal Welfare Act, because of the provisions of this legal regulation that follow a series of obligations for the sides in the contract of registered pledge, as well as certain restrictions with regard to the animal as an object of inventory. Although our legislature is obliged, in accordance with the obligation of harmonizing national legal regulations with EU regulations, to implement higher standards in the treatment of animals as beings who have feelings, it is only partially done in our law. Draft Civil Code retains an approach that had the Law of Obligations Act 1978, treating animals as classical chattel. Such an approach has been abandoned in all the most important civil codification. The paper presents the proposals relating to the improvement of the existing legislation in this area. Proposals for amending the Law on registered pledges are defined in relation to issues not resolved by this piece of legislation, such as the question of the legal status of unborn offspring. It points to the practices of the Agency for Business Registers that is not based on law, which involves entering the maximum amount of credit to pledge any security. Despite the Act did not define the registered pledge restrictions in the case of animal advocacy, the paper, by applying provisions of the Animal Welfare Act, indicates which species should be excluded from the circle of potential subjects of pledge security, but also indicates the species that have not been registered ever, without obvious practical reasons, or formal ban.*

Keywords: *animals, Act on registered bets, the Law on Animal Welfare.*

Датум пријема рада: 06.03.2020.